

МАКРОЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ ПЕРЕХОДНОЙ ЭКОНОМИКИ

Г.Д. ТАРАСЕНКО, доктор економічних наук, професор,
ДонНТУ

О.М. ГОЛОВІНОВ, кандидат економічних наук, доцент,
ДонДУЕТ

**ЗМІШАНА ЕКОНОМІКА: ДЕЩО НОВИЙ ПІДХІД ДО
ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ**

Реформи, які здійснюються на пост-соціалістичному просторі, свідчать про те, що сам собою перехід від економічної системи, заснованої на централізованому плануванні, до ринкової системи, ще не вирішує усіх проблем. Багато що залежить від того, якого саме типу створюється ринкова економіка, яка модель її реалізується. Пошук і формування Україною, як незалежною державою, національної моделі розвитку значно актуалізує потреби поглиблення теоретичного аналізу економічного змісту змішаної економіки.

Силою логіки теоретичного дослідження довести реальну можливість людства, використовуючи економічні закони та певний досвід, поступово сформувати відносно справедливе суспільство, яке функціонуватиме в інтересах більшості населення кожної країни і світу. Таке завдання вирішується у статті досить складним аналізом змішаної економіки різних моделей за трьома головними аспектами, що є взаємопов'язаними як у теорії, так і на практиці. Одночасно поставлено і вирішено задачу формування нового погляду на змішану економіку як таку, що постійно модифікується – у полеміці з тими авторами, які вважають її завершеною і сталою структурою. Отже, уявляється, що така мета є доцільною з точки зору розвитку економічної теорії і може мати практичне значення.

Зазначений підхід було заявлено в опублікованому навчальному посібнику в 2000 році одним з авторів даної статті [1]. У цьому виданні зауважувалося, що змішаною економікою слід вважати усіялку економічну структуру суспільства, в якій присутніми є різні відносини і форми власності, різні форми організації продуктивних сил, багатоманітні організаційно-

економічні відносини, різні організаційні форми суб'єктів господарювання, неоднакові методи управління тощо. Тому позначалося, що не тільки сучасну економіку розвинутих капіталістичних країн слід вважати змішаною (а не ринковою – так званого чистого ринку не існує), а й перехідну економіку, оскільки саме тут присутні не тільки неоднакові, а й протилежні за змістом і формою економічні відносини. Принаймні, будь-яку сучасну економіку слід вважати неоднорідною.

Інтерес до зазначеної проблеми з'явився, як відомо, наприкінці XIX ст. у працях А. Шеффле і А. Вагнера, а у 20-х рр. XX ст. В. Зомбарт створив більш-менш цілісну теорію змішаної економіки. Проте, в його уявленні такою могла бути економіка лише капіталістична, з чого він вивів теорію “організованого капіталізму”. Марксистський напрямок економічної думки надав нам концепцію неоднорідної економіки та економіки перехідного періоду.

З цього приводу варто згадати також українського економіста, як І. Сорока, який у 1994 році доводив (з посилкою на думку Я. Корнаї), що економіка перехідного періоду від регламентованої до ринкової протягом довгострокового періоду мусить бути економікою змішаного типу (дифузійною моделлю), зокрема двоїстою, хоча б тому, що повинна позначатися присутністю державного і приватного секторів [2, с.48].

Така позиція суперечить досить розповсюдженій думці (насамперед російській) про те, що змішаною слід вважати лише економіку сучасних країн з розвинутою системою ринкових відносин і таку, в якій різні форми власності та відношення

© Г.Д. Тарасенко, О.М Головінов, 2005

між ними є сталими [3]. На нашу думку, вона має упереджений характер та вразливі положення, які не відповідають перш за все дійсності, а отже і теорії. Відомо, що соціально-економічні системи не знаходяться у стані статичності – вони постійно розвиваються і змінюються (хоча б за закономірністю життєвого циклу систем). Більше того, коли вичерпує себе попередній етап розвитку системи, відбувається формування нового етапу, а останній створює необхідні умови переходу до нової (іншої) економічної структури, в якій знову є присутніми елементи, відносини, форми старого і нового, що об'єктивно співіснують. Такий стан економіки і суспільства неодмінно передбачає переплетення різних техніко-технологічних, економічних, організаційних, соціальних, політичних та ідеологічних систем. Більш того, економічна структура суспільства є такою не тільки в наш час – історичне минуле надає прикладів існування протягом багатьох століть в різних країнах світу різних типів економічних відносин та їх організаційних форм. Досить згадати функціонування простого товарного господарства поряд з натуральним протягом майже всього періоду рабовласництва та феодалізму, що слід вважати певним генетичним кодом подальшого розвитку економічних структур.

Отже, співіснування різних, часом протилежних господарських укладів в одній економіці і протягом значного періоду розвитку слід вважати майже нормою для більш-менш сталого розвитку суспільних систем. Дещо з іншої позиції і за іншими аргументами до ідеї змішаної економіки дійшов, на наш погляд, видатний американський економіст Дж. К. Гелбрейт ще наприкінці 60-х рр. минулого століття при обґрунтуванні теорії конвергенції. Чи не економікою змішаного типу можна вважати його конверговане суспільство, що вибирає все краще з обох економічних структур – капіталістичної і соціалістичної? Відомо, що цей вчений підійшов до обґрунтування своєї теорії з різних аспектів і вважав за доцільне не просте поєднання таких ознак, а й обґрунтування тих підвалин, на яких повинна триматися така економіка: еконо-

мічна політика держави (управлінська концепція), науково-технічний прогрес (технократична концепція), ідея планетарного господарства (екологічна і демографічна концепції), всесвітній мир (пацифістська концепція), демонтаж соціалізму (концепція поглинання), тобто тут має місце поєднання двох підходів – формаційного і цивілізаційного до аналізу соціально-економічних систем [4].

Можна стверджувати, що поняття “змішана економіка” різними авторами трактується в різних значеннях: з позицій техніко-виробничих систем (аграрного, індустріального, постіндустріального типів розвитку), економіко-функціональних (ринок і план), організаційно-управлінських (саморегулювання і державне регулювання), соціально-економічних (дрібнотоварний, капіталістичний чи соціалістичний уклади) і з урахуванням усіх позицій разом.

Зрозуміло, що конкретно-історичні моделі змішаної економіки визначаються сутністю тих виробничих відносин (головним чином відносин власності), які в даному суспільстві на даний час є пануючими. Дещо випадає з такого висновку така форма організації суспільно-економічного життя, яку ми поки що уявляємо як постіндустріальне суспільство чи інформаційну економіку. Гіпотетичне припущення щодо такої форми може бути засноване на тому, що відносини і форми власності, економічні відносини взагалі не будуть відігравати в такому суспільстві вирішальної ролі (якщо виходити з того, що економічних відносин і економіки у сучасному її розумінні не існуватиме). Ще один аргумент такого припущення – дія вже сьогодні явної тенденції до скорочення кількісних і якісних параметрів приватного сектору економіки у розвинутих країнах світу, розширення значення державного її сектору, принаймні, державного контролю, вихід багатьох параметрів національної економіки країн на світовий рівень, широкий обмін інформацією через Internet тощо.

Проте, повернемося до предмету нашого дослідження – поняття “змішана економіка”. Зазначений узагальнюючий

підхід до цього поняття поки що не надає вагомих підстав подальшого аналізу. Для більш конкретного визначення нашої позиції щодо цієї категорії відзначимо наступне. По-перше, слід відрізнити моделі змішаної економіки за трьома головними ознаками: історико-гносеологічної, техніко-технологічної, соціально-економічної. По-друге, кожна з цих ознак формує, з одного боку, уявлення про певну послідовність зміни однієї моделі іншою і одночасно, з іншого боку, про їх взаємозв'язок. По-третє, відносно новий підхід міститься в тому, що згідно з ним можна уявити майже повну картину формування, функціонування і відмирання тієї чи іншої моделі змішаної економіки. У такому підході, з нашої точки зору, є сенс, оскільки він як з формаційного, так і з цивілізаційного методів аналізу дозволяє подолати певним чином застарілу позицію щодо трактування поняття змішаної економіки як сталої економічної структури, і одночасно виявити сучасні її моделі і визначити її тенденції. Ще раз підкреслимо, що ми проти тієї концепції змішаної економіки, яка начебто увіковічує її сталість, завершеність, незмінність, що, на наше переконання, не є правильним ні з теоретичної, ні з практичної точок зору. Така позиція не відповідає дійсній динаміці розвитку систем взагалі і соціально-економічної, зокрема.

Отже, наші уявлення щодо поняття “змішана економіка” можна представити структурно-логічною схемою (рис.1), аналіз якої показує як неоднозначність його трактування, так і багатогранність самого поняття. Крім того, схема містить головні етапи людського розвитку на основі діалектичного його бачення – розвитку продуктивних сил суспільства і виробничих відносин, тобто розвитку соціально-економічних систем.

Історико-гносеологічний аспект зобов'язує встановлення певного “генетичного коду” до аналізу змішаної економіки. Якщо його відкинути, як це роблять деякі автори, то аналіз, на нашу думку, залишається поза межами суто проблеми про поняття (категорію): адже в такому разі не

відомо, звідки взялися товарно-грошові відносини, як вони розвивалися, чому дістали сучасного змісту і форми, як були “привнесені” у сучасну економіку та як співіснують з нетоварними відносинами і формами – зокрема планомірністю (регулюванням з боку держави) і планами корпорацій, що реалізуються на ринкових закладах.

Розглянемо змішану економіку з значених у схемі аспектів.

Тому слід вважати правомірним введення в аналіз поняття змішаної економіки цього аспекту, який виявляє, що з появою товарного обміну економічне життя суспільства втратило однорідність первісної общини, засновану на натуральному типі господарської діяльності, і поряд з рабовласницькою вотчиною (замкнуте господарство) набували розвитку товарно-грошові відносини, що у подальшому розповсюдилися й на міждержавні стосунки. З переходом до феодального типу господарювання картина мало в чому змінилася, оскільки замість рабоволодіння настає епоха феодальної вотчини як замкнутого кола господарських відносин поряд з товарно-грошовими відносинами, які продовжували поширюватися. Саме вони сприяли наприкінці феодального устрою розриву замкнутого кола натурального господарства та зародженню капіталістичних відносин – відносин найманої праці і капіталу. Проте, й на початковому етапі розвитку капіталізму феодально-натуральні відносини ще зберігалися, генетично переходячи з одного стану в інший, надаючи економічній структурі суспільства змішаного характеру. І лише на вищих щаблях розвитку капіталізму товарно-грошові відносини стають не тільки пріоритетними, а й повністю поглинають натуральні.

Разом з тим, майже одночасно, економіка не перестає бути неоднорідною, оскільки за умов державно-монополістичного капіталізму з'являється, поширюється та посилюється економічна роль держави.

ЗМІШАНА ЕКОНОМІКА

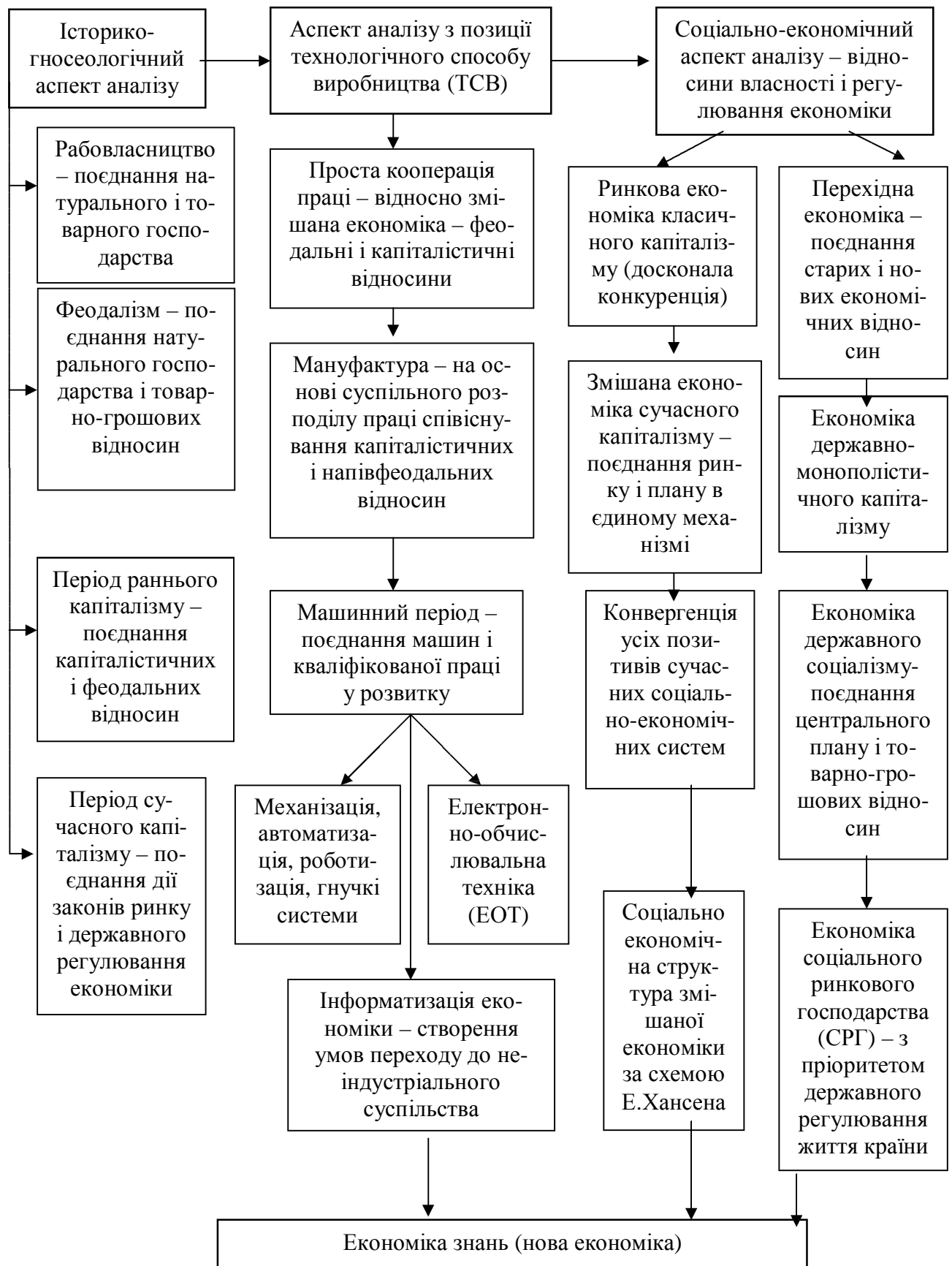

Рис.1 – Співвідношення різних аспектів аналізу змішаної економіки

Таким чином, економіка набуває хоча й генетично створеного, однак зовсім нового іміджу – поєднання так званого вільного ринку та його законів з майже примусовою системою державного регулювання економічного життя тієї чи іншої країни, а згодом і регулювання та контролю зовнішньоекономічних відносин.

Майже однотайно економісти усіх напрямків економічної теорії визнають факт співіснування в економіці сучасного капіталізму ринкових і неринкових відносин, що й свідчить про економіку змішаного типу.

Тут можна було б перекинути “місток” до аналізу третього аспекту – соціально-економічного, але існує такий, як техніко-технологічний, який пов’язує у якості матеріально-технічної бази розвитку виробничих (економічних) відносин перший аспект з третім, а тому зобов’язує залучення до аналізу й його. Отже, з позиції технологічного способу виробництва (ТСВ) аналіз змішаної економіки може бути запропонований наступним чином. Спочатку проста капіталістична кооперація базувалася на ручній, але сумісній праці, що знов-таки генетично перейшла від попередньої соціально-економічної системи – змінилася лише форма її організації. Як відомо, на зміну їй прийшла мануфактура, яка народила суспільний поділ праці, що вже свідчило про іншу форму технологічної бази праці та значно підвищила її продуктивність. Чому таку організаційно-економічну структуру слід вважати певним типом змішаної економіки? Тому що в ній містилися як суто капіталістичні відносини (наймана праця), так і залишки феодальних або напівфеодальних відносин (за принципом мануфактури діяли окремі господарства землевласників) – і все це на тлі подальшого розвитку товарно-грошових відносин.

Машинний період, який триває, створюючи базу для неіндустріального суспільства, пройшов такі етапи, як механізація, автоматизація, роботизація, гнучкі системи виробництва, електронно-обчислювана техніка (ЕОТ) та інформація, одночасно готує умови для постіндустрі-

ального суспільства. Відповідно цим етапам поступово змінювалися й економічні відносини, у тому числі відносини власності. Зокрема, у сфері виробництва, обміну та споживання – система машин потребувала об’єднання індивідуальних капіталів через їх акціонування, створення корпоративного капіталу, який діє і у сфері обігу. Значна початкова вартість ЕОТ теж вимагала чималих витрат капіталу. Проте, їх продуктивність набагато перебиває такі витрати – прикладом може бути Японія, яка з другої половини 70-х рр. минулого століття раптом вийшла на передові позиції у світі як за новітніми технологіями виробництва точного машинобудування, так і за продуктивністю праці. До того ж, ця країна має неординарну економічну структуру, яка надає взірць особливих відносин між великими корпораціями (монополізований капітал) і малими підприємницькими суб’єктами ринку. Щодо інформатизації економічного життя суспільства, то вже є очевидними її потенційні можливості створення умов реального переходу до постіндустріального суспільства.

Чому даний аспект слід вважати причетним до проблеми визначення певного типу змішаної економіки? Справа в тому, що різні модифікації розвитку ТСВ об’єктивно потребують тієї чи іншої зміни відносин і форм власності. Оскільки за законами природи і суспільства будь-який стрибок у розвитку відбувається лише в результаті накопичення його передумов, то певного терміну в економіці складається ситуація одночасного функціонування різних форм власності і різних організаційно-економічних форм суб’єктів господарської діяльності, тобто є наявність економіки змішаного типу. До того ж, слід зауважити й те, що не відображено на схемі: практична наявність стикання економіки аграрного, аграрно-індустріального, індустріального і постіндустріального суспільства у різні етапи розвитку машинного періоду (точніше, його завершального етапу).

З нашої точки зору, найбільш плідним аспектом аналізу поняття змішаної економіки є соціально-економічний, оскільки саме він відображає сутність процесів

трансформації виробничих відносин. Розгляд відомих речей перетворюється у даному контексті в дещо новий підхід до визначення понять (категорій). Так, досить складна економічна структура сучасного капіталізму є такою, що породжує інтерес дослідників різних напрямів економічної думки. Одні з них розглядають її з позиції структурних трансформацій [5], інші вважають її певним феноменом поєднання різних моделей інституціональної економіки [6], треті схиляються до генетично-технократичного погляду на цей феномен [7]. Так чи інакше, економіка сучасного капіталізму у розвинутих країнах світу кваліфікується майже всіма авторами як змішана. Проте, й тут є неоднозначні позиції: більшість схиляється до думки, що змішаною вона є з-за того, що діє єдиний механізм, котрий поєднує ринкові важелі і методи державного регулювання. За інтерпретацією Е. Хансена вона постає як сполучення “держави добробуту” і національного планування, що за нашим уявленням може трактуватися як поєднання ринку (“суспільство масового споживання”) і державного плану (нехай і індикативного) [8, с.454]. Існує позиція, яка трактує сучасну змішану економіку розвинутих країн як таку, що поєднує різні форми власності, а отже – різні економічні відносини і різні організаційні типи суб’єктів ринку [9]. Аналізуючи згадані позиції, можна дістати того висновку, що вони одноставні у визнанні сучасної економіки як змішаної, але не збігаються у питанні її “наповнення”, тобто які саме відносини чи форми економічного життя надають підстав для такого визначення.

Особливої позиції додержуються ті вчені, які розглядають не стільки загальний імідж сучасної економіки, скільки сутність тих процесів, що відбуваються прискореними темпами – і саме у соціально-економічному житті. Це відносно новий підхід до аналізу сучасної економіки як “економіки знань” або “нової економіки” [10,11]. Уявляється, що такий напрямок дослідження найбільш плідотворний, оскільки, по-перше, затверджує висловлену ще К.Марксом думку про роль освіти в

виробництві та розвиток цієї тези у роботах Е. Денісона і Дж. Гелбрейта [12, 13], по-друге, майже адекватно відображає сутність сучасного процесу і тенденцій розвитку суспільства, по-третє, являє собою реальну платформу подальших досліджень у цьому напрямку.

Доречність соціально-економічного аспекту аналізу змішаної економіки визнають чимало вчених. Так, Є. Казаков вважає, що саме такий підхід відповідає принципу системності більше, ніж окремо взяті “соціальний” чи “економічний”, оскільки за Р. Хайлбронером, оцінити всі соціально-економічні результати людської діяльності економічними розрахунками вже не можна за визначенням; лише соціально-економічний підхід забезпечує достовірне усвідомлення ключових соціальних наслідків, що обумовлені тим чи іншим управлінським або технічним рішенням. Тому саме такий підхід до аналізу повинен закладатися в основу державного стратегічного планування [14, с.60-62].

За нашою схемою соціально-економічний аспект аналізу змішаної економіки виявляє два напрями її формування, які є взаємопов’язаними: один просувається від так званої чистої або досконалої ринкової економіки класичного капіталізму, другий – від економіки перехідного типу, що поєднує старі і нові економічні відносини.

За першим напрямом діалектика розвитку приводить спочатку до змішаної економіки сучасного капіталізму (поєднання ринку і плану) з використанням позитивів сучасних конвергованих економічних систем, а згодом – до такої соціально-економічної структури змішаної економіки, яку уявляв Е. Хансен. Цей економіст, як відомо, вивів свою теорію змішаної економіки на підставі поєднання аналізу політики “вбудованих стабілізаторів” та активізації соціальної політики держави у напрямку будівництва житла, підвищення значення рівня освіти, медичного обслуговування, будівництва доріг та задоволення інших соціальних потреб [8, с.454].

За другим напрямом соціально-економічного аспекту аналізу змішаної

економіки послідовність її формування набуває приблизно такого вигляду: перехідна економіка об'єктивно являє собою поєднання старих і нових економічних відносин і форм, і першим типом змішаної економіки "класичного типу" слід вважати державно-монополістичний капіталізм (ДМК), в економіці якого співіснують й реалізуються закони ринку на вищій стадії їх розвитку і державні важелі її регулювання, чим було започатковане подальше формування досить складного механізму поєднання ринку і плану та закріплення такого стану на майбутнє.

На наш погляд, не можна вважати випадковим існування державного соціалізму в СРСР і в дещо інших країнах за таких аргументів: по-перше, створення такої особливої структури соціалістичного господарювання співпало з історичним часом початку і розвитку ДМК в країнах розвинутого капіталістичного світу, що свідчить про певну об'єктивність формування неоднорідної (складної, змішаної) економіки; по-друге, і там, і там наявною є тенденція до посилення економічної ролі держави (у першій моделі вона привела до державного соціалізму), а в другій – така тенденція триває і посилюється; по-третє, не слід не враховувати факту досить суттєвого впливу на ДМК системи державного соціалізму, особливо з точки зору сталої соціальної сфери та задоволення соціальних потреб населення; по-четверте, саме недосконалість державного соціалізму, його негативи щодо надмірної централізації планування і регулювання економічних процесів та нехтування очевидними позитивами товарно-грошових відносин (ринку) натомість привели до необхідності зміни пріоритетів у господарському житті, тобто переходу до ринкових відносин.¹

Слід поділити ту позицію, яку обґрунтував І. Сорока, що найбільш сприят-

¹ Ми залишаємо поза аналізом ту думку, що на зламний процес переходу від планово-командної до ринкової системи господарювання вплинули як об'єктивні, так і суб'єктивні фактори: відзначений вище процес і рішення спочатку уряду СРСР (1988 р.), а потім і уряду України (1991 р.)

ливою економічною структурою сучасного суспільства є соціальне ринкове господарство, яке органічно спирається на змішану економіку з пріоритетом її державного регулювання [2]. І хоча від тоді пройшло більше як десять років, справедливості такого висновку лише підтверджується реальним процесом розвитку людства.

У нашій схемі два означені напрями соціально-економічного аспекту аналізу змішаної економіки не випадково збігаються у тенденції створення так званої економіки знань і "нової економіки". Найбільш прийнятним підходом до визначення "економіки знань" уявляється підхід, представлений В. Геєцем [10], а "нової економіки" – Н. Фроловою [11].

В. Геєць виходить перш за все з інтелектуального потенціалу суспільства, який повинен слугувати людству за умов демократичних процесів і глобалізації. Реалізація цього потенціалу може успішно відбуватися, вважає Геєць, за таких умов, як поєднання технологічних і культурних надбань, зацікавленість більшості громадян у демократичному розвитку, поєднання історичних, індивідуалізованих і національних цінностей та їх постійної ідентифікації, створювання національної інноваційної сучасної системи. Наріжним камінням цього він справедливо вважає систему та рівень освіти, що матеріалізується в суспільному і економічному житті, які слід неодмінно проголосити прерогативою держави за принципом доступності і підвищення якості надання освітянських знань за рахунок збільшення інвестицій у вищу освіту, залучення ринку позичкового капіталу, підвищення ключової ролі вищої освіти та формування нової педагогічної моделі освіти, зокрема в Україні [10, №4, с.13; №5, с.6-13].

Чималий інтерес являють дослідження російської авторки Н.Фролової, яка наводить досить слушні аргументи щодо "нової економіки", розглядаючи її з боку техніко-економічного змісту, соціально-економічного змісту та гіпотези про нову виробничу революцію. Нагадуючи, що поняття нової економіки розглядається вченими у вузькому і широкому сенсах, Фро-

лова доводить доцільність її трактування у широкому значенні, головною тезою якого є “економіка, що заснована на знаннях”. Тому з боку техніко-економічного змісту це неодмінно передбачає (і подекуди реалізується) посилення тенденції до зростання витрат держави на освіту, науку, підвищення кваліфікації і перепідготовку працеспроможного населення та широке впровадження наукоємких технологій у різні галузі народного господарства. З боку соціально-економічного змісту ця авторка вважає доречним розглядати “нову економіку” як ринкову, яка однак зазнає низку змін: ускладнення ринку факторів виробництва, зміна структури ринку готової продукції, тенденція еволюції ринкових структур у напрямку олігополії цінового лідера в конкурентному оточенні та посилення державного регулювання, еволюції його форм та методів. Щодо гіпотези про нову виробничу революцію, то Фролова розглядає її ймовірність на основі визначення промислової революції К.Марксом відносно періоду на зламі XVIII і XIX століть як перевертання у розвитку продуктивних сил, і ця ймовірність підсилюється такими напрямками, як створення знарядь праці нового типу, немеханічних технологій, залучення таких сил природи, які досі не використовувалися – і все це забезпечить якісний стрибок у продуктивності праці. Зрозуміло, що вирішальну роль тут відіграє фундаментальна наука та постійне використання її досягнень прикладною наукою [11, с.93-96; 103-107].

Зауважимо, що позиції і їх обґрунтування щодо економіки знань і нової економіки у зазначених вчених співпадають. Поділяючи їх аргументи, вважаємо правомірним включення у нашу схему трьохаспектного тлумачення змішаної економіки такого блоку, як “економіка знань” і “нова економіка”. Проте, будь-яке прогнозування, навіть із залученням очевидних процесів і тенденцій, які реально вже існують, справа не тільки не вдячна, а й ризикова.

У якості робочої гіпотези подальший розвиток економіки змішаного типу можна уявити за представленою схемою, оскільки вона відображає у більшості бло-

ків вже здійснені етапи розвитку. Питання може бути лише в тому, чи буде майбутня економіка змішаною. На наш погляд, тут слід виходити теж з певних припущень. Перше стосується тієї тези, чи існуватиме згодом економіка за нашими сьогоденніми уявленнями? Адже, найвищий рівень розвитку продуктивних сил потребуватиме дещо інші форми зв'язку між суб'єктами корисної діяльності, припустимо, за упередженими комп'ютерними програмами. Друге міститься в тій думці, що для людства натомість не так важливо, як будуть вчені кваліфікувати майбутнє суспільство – суспільством масового споживання, соціалізованого капіталізму, конвергованим суспільством чи, навіть, комунізмом. Його метою та змістом повинно бути одне – добробут народу, вільний і всебічний розвиток кожної особистості, фізичне і психічне здоров'я людей, комфортне використання їх інтелектуального потенціалу і т.п., про що мріяли ще давні вчені.

Наша позиція міститься в тому, що у визначенні поняття “змішана економіка” не можна виходити лише з одного аспекту аналізу, оскільки соціально-економічне життя є вельми складним, тим більше у теперішній час. Соціально-економічні системи у класичному їх розумінні не є такими, що будь-яку з них слід вважати сталою, завершеною, тобто кінцева визначеною.

Історія розвитку людства підтверджує цю тезу хоча б тим, що змінюються не лише соціально-економічні системи як такі, а й економічна структура в їх середині за законами життєвого циклу: в кожній з них не тільки під час переходу до іншої системи відбуваються зрушення під впливом розвитку продуктивних сил і виробничих відносин. Тому історико-гносеологічний аспект аналізу змішаної економіки є доречним.

Переплетення техніко-технологічних, економічних, організаційних, соціальних, політичних та ідеологічних процесів, рухаючись у їх діалектичній єдності, створює прецедент неоднорідної економіки – тому існують різноманітні моделі так званої ринкової економіки (за суттю – зміша-

ної). Представлена структурно-логічна схема змішаної економіки демонструє досить чітку нашу позицію щодо методологічної доцільності аналізу змішаної економіки принаймні з трьох аспектів: історико-гносеологічного, технологічного способу виробництва, соціально-економічного (пріоритетне значення). Саме таку методологію здійснено в статті

Отже, змішаною економікою слід вважати всіляку неоднорідну економічну структуру, в якій стикаються, співіснують різні відносини і форми. У наш час з цієї позиції доречно розглядати як вже існуючу модель СРГ, так і майбутню економіку знань (нову економіку), що, по-перше, відповідає світовій тенденції переходу до інформаційної економіки та постіндустріального суспільства, по-друге, надає можливостей прогнозувати подальший розвиток економічної структури українського суспільства.

Література

1. Політична економія: Навчальний посібник / За ред. д. е. н., проф. Тарасенко Г.Д. – Донецьк: РВА ДонНТУ, 2002. – 364 с. (За темою статті – с.323-337)
2. Сорока И. Социальное рыночное хозяйство и смешанная экономика как приоритетные модели украинского рынка // Экономика Украины. –1994. – № 5. – С. 47-54.
3. Бугалин А. Экономика: “периодическая система элементов” (к вопросу о структуризации и глобализации экономических систем / А. Бугалин, А. Колганов // Вопросы экономики. – 2001. – № 12. – С. 46-62.
4. Гэлбрейт Дж.К. Новое индустриальное общество. – М.: Прогресс,1969. – 478 с.

5. Єрохін С. А. Теоретико-методологічні основи дослідження структурних трансформацій // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 3 (33). – С. 3-12.

6. Шаститко А. Предметно-методологические особенности новой институциональной экономической теории // Вопросы экономики. – 2003. - № 1. – С. 24-41.

7. Шаванс Б. Постсоциалистические траектории и западный капитализм / Б. Шаванс, Э. Маньян // Мировая экономика и международные отношения. – 1999. – № 12. – С 42-46.

8. Селигмен Б. Основные течения современной экономической мысли. – М.: Прогресс, 1968. – 600 с.

9. Миропольский Д. Будущее мировой экономики: соотношение рыночных и плановых основ // Экономист. – 2004. – № 8. – С. 59-66.

10. Геєць В. Характер перехідних процесів до економіки знань // Економіка України. – 2004. – № 4. – С 4-14; №5, С. 4-13.

11. Фролова Н.Д. «Новая экономика» и сходимость научных парадигм в экономической теории нововведений // Вестник Московского ун-та. Сер.6. Экономика. – 2004. – № 3. – С 93-106.

12. Денисон Э. Исследование различий в темпах экономического роста. – М.: Прогресс,1971. – 645 с.

13. Гэлбрейт Дж.К. Экономические теории и цели общества. – М.: Прогресс,1976. – 406 с.

14. Казаков Е. О социально-экономическом подходе // Экономист. – 2004. – № 5. – С. 60-65.

Статья поступила в редакцию 14.06.2005